



## BLACK HAWK DOWN OLASZ MÓDRA – A BATTAGLIA DEL PASTIFICIO\*

MARSAI VIKTOR

2013 októberében lesz huszadik évfordulója annak, hogy az amerikai különleges erők – a Delta Force és a Ranger-ök – akciója, amelynek keretében a Mogadishu uraló hadúr, Mohamed Farah Aidid két vezető emberét szerették volna elrabolni, kétnapos véres utcai harcba torkollott. A „mogadishui csata” néven elhíresült összecsapásról Mark Bowden 1999-ben *Black Hawk Down: A Story of Modern War* címmel írt könyvet,<sup>1</sup> amelyet 2001-ben Ridley Scott rendezésében az azonos című, nagyszerű mozifilm követett.<sup>2</sup> A „mogadishui csata”, amelyben másfél tucat kommandós és legalább 500 szomáli veszítette életét, katasztrofális hatással volt az ENSZ szomáliai békeműveletére, a UNOSOM II-re nézve. Bill Clinton amerikai elnök ugyanis – engedve a belföldi közvélemény nyomásának – bejelentette, hogy átmeneti csapatnövelés után az amerikai kontingens elhagyja az országot.<sup>3</sup> Az amerikai alakulatok távozása, amelyek az ENSZ-erők logisztikai támogatását látták el, megpecsételte a művelet sorsát, és 1995 nyaráig a többi nemzet kéksisakosai is elhagyták Afrika Szarvát.<sup>4</sup> Szomália ezt követően visszasüllyedt a polgárháború és frakcióharcok káoszába, amelyből csak az elmúlt két év pozitív változásai mutattak kiutat – kétséges végkifejlettel.

A hollywoodi mozifilmnek köszönhetően a UNOSOM II-ben való amerikaiak részvétele viszonylag közismertté vált. Mogadishu szűk sikátoraiban azonban nem kizárólag amerikai katonák küzdöttek a stabilitás megteremtéséért és a humanitárius segélyszállítmányok védelméért: a 30 800 fős csúcslétszámú misszióban az USA-n kívül 33 nemzet katonája, rendőre, civil alkalmazottja vett részt, és közülük 154-en veszítették életüket Szomáliában.<sup>5</sup> Sőt, miközben az amerikai különleges erők hajtóvadászata a súlyos következmények miatt sokakban keltette azt a benyomást, hogy csak az Egyesült Államok hajlandó komoly katonai erőfeszítéseket tenni a béke és Aidid hatalmának megtörése érdekében, a világ megfélemedezett azokról a hadműveletekről és áldozatokról, amelyet a UNOSOM II más nemzetei vállaltak a remélt siker érdekében.

\* „A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001 Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.”

Ez a tanulmány az egyik ilyen, Olaszországon kívül méltatlanul elfeledett incidensről szól, az 1993. július 2-i ún. *Battaglia del Pastificio*ról (szó szerint „tésztagyári csata”) vagy angolosan *battle of Checkpoint Pastáról*, amelynek során egy fegyverbe-  
gyűjtési művelet keretében a Szomáliában állomásozó olasz erők 3 halottat és külön-  
féle adatok szerint 26-36 sebesültet vesztek az Aidid milíciái ellen vívott félna-  
pos tűzharcban, nem messze az ellenőrzőpont névadójától, az egykori tésztagyártól.<sup>6</sup>  
Az összecsapás jól szemléltette a somáli felkészültségét, valamint azokat az ano-  
máliákat, amelyekkel a békefenntartóknak szembe kellett nézniük Afrika Szarván.  
A *Battaglia del Pastificio* tükrében az október 3-4-i „mogadishui csata” pusztán  
ennek a folyamatnak a végpontját jelentette, amely azért bírt különös jelentőséggel,  
mert ez esetben nem valamelyik kisebb állam, hanem a világ egyetlen szuperhatalma  
szenvedett – legalábbis a közvélemény által – túl súlyosnak ítélt veszteségeket.

Írásom első részében röviden megvizsgálom a nemzetközi művelet körülményit,  
a kelet-afrikai állapotokat. Ezt követően pedig bemutatom a július 2-i nap történé-  
seit, valamint röviden elemzem azokat az anomáliákat, amelyek hozzájárultak az  
olasz akció – és közvetetten az ENSZ-művelet egészének – kudarcához, kitérve a  
Róma és a UNOSOM II közötti koncepcionális különbségekre.

### **Humanitárius intervenció Szomáliában**

Siad Barre diktatúrájának 1991. januári összeomlása után a polgárháborús helyzet  
tovább eszkalálódott Szomáliában. A különféle, klánok mentén szerveződő frakciók  
a tábornok bukása után egymás ellen fordultak a kormányzati hatalom és az elér-  
hető javak megszerzéséért. A déli folyóvölgyek mezőgazdasági területeinek jelen-  
tős részén a termés elpusztult, a helyi, jórészt bantu lakosságot kiirtották vagy elül-  
dözték. A nomádok csordái nem tudtak megbirkózni a szárazság okozta kihívá-  
sokkal, mivel a harcok miatt nem használhatták az ilyenkor szokásos megoldást,  
az esetenként több száz kilométeres vándorlást, így az állatok tömegesen hullot-  
tak el. 1991 végére éhínség tört ki, amely futótűzként terjedt végig az ország déli és  
középső területein. Az ENSZ első, a humanitárius segélyek védelmét célzó misszió-  
ja, a UNOSOM kudarcba fulladt. 1992 végére közel 300 000 ember halt éhen, és a  
nemzetközi közvélemény, valamint az ENSZ akkori főtitkára, az új típusú békemű-  
veletek szószólója, Boutros Boutros-Ghali robosztusabb fellépést sürgetett. Hosz-  
szas erőfeszítések után Boutros-Ghali meggyőzte George Bush elnököt, hogy ame-  
rikai fennhatóság alatt egy missziót küldjön Afrika Szarvába, amely a segélyszál-  
lítmányok védelmével és szétosztásával, valamint a szembenálló fegyveres cso-  
portok lefegyverzésével járult volna hozzá a somáli állapotok stabilizálásához.<sup>7</sup>  
A UNITAF (Unified Task Force) keretében 23 ország összesen 45 000 katonája érke-  
zett volna az országra, amelyből az USA 28 000 fő telepítését vállalta. Ezt a létszá-  
mot a UNITAF sohasem érte el, 1993 márciusában összesen 37 000 külföldi katona  
állomásozott Afrika Szarvában.<sup>8</sup>

A robosztus katonai fellépés elrettentette a somáli milíciákat a közvetlen konf-  
rontációtól. A UNITAF által kísért segélyszállítványoknak köszönhetően az ország  
jelentős részén felszámolták az éhínséget. A misszió komoly erőfeszítéseket tett az



< *Olasz BI Centaurók őrjárat közben a Via Imperialon Balad közelében. Forrás: [www.raffaeleciriello.com](http://www.raffaeleciriello.com)*

infrastruktúra helyreállítására, illetve a menekültek hazatérésének elősegítésére is.<sup>9</sup> A teljeskörű stabilitás azonban még váratott magára. Bár a biztonsági helyzet sokat javult, rendszeresen voltak a kisebb fegyveres incidensek. A szövetségesek csak Szomália területének 40 %-ra terjesztették ki műveleteiket, a vidék jelentős részét nem sikerült elérniük.<sup>10</sup> Nem került sor a miliciák lefegyverzésére sem.

Mindezek ellenére az ENSZ és a résztvevő nemzetek sikeresnek értékelték a beavatkozást, és elérkezettnek látták az időt arra, hogy a világszervezet vegye át a békemisszió vezetését. 1993 márciusában a főváros fegyveres frakciói ismét meggyeztek a békéről, illetve a külföldi erőfeszítések támogatásáról, valamint egy átfogó ENSZ-misszió, a UNOSOM II telepítéséről.<sup>11</sup> Ennek eredményeképpen május elején a UNITAF beszüntette tevékenységét, és az amerikai vezetésű kontingens parancsnokságát átadták az Egyesült Nemzetek Szervezetének.

A UNOSOM II az ENSZ első békekikényszerítő missziójaként vonult be a történelembe. Annak érdekében, hogy véget vethessen az erőszaknak, páratlanul erős mandátummal látták el, amely lehetővé tette, hogy ne csupán közvetlen veszélyhelyzetben, hanem feladatai általános ellátása során támadó jelleggel is fegyveres eszközöket alkalmazhasson.<sup>12</sup> Ennek azért volt különösen nagy jelentősége, mert a UNOSOM II egyik legfontosabb feladatául a szomáli miliciák lefegyverzését kapta, ami nem ígérkezett könnyű feladatnak.<sup>13</sup>

Az erős felhatalmazás láttán többen – köztük Olaszország is – aggodalmuknak adtak hangot,<sup>14</sup> amely szerint sérült az ENSZ pártatlansága és semlegessége. Ugyanakkor legalább ekkora problémát jelentett, hogy a nemzetközi közösség a robosztus mandátum mellé nem vonultatott fel kellő erőt annak végrehajtására. Az Egyesült Államok hadereje ugyanis csak korlátozottan képviseltette magát a UNOSOM II-ben: az USA 2 600 katonája látta el a misszió logisztikai támogatásának jelentős részét, a harcoló alakulatok azonban távoztak az országból. Washington ezzel lényegében kivonta magát a harc feladatok elvégzése alól, a nyár folyamán telepítésre

kerülő 1 000 fős gyorsreagálású erő pedig nem került ENSZ-fennhatóság alá,<sup>15</sup> így a külföldi intervenció elrettentő-képessége jelentősen csökkent.

Mindezt a somáli hadurak is érzékelték. Mohamed Farah Aidid az amerikai fenyegetés megszűntével szinte azonnal felrúgta a márciusi béke-megállapodást, és egyre gyakrabban került sor a felek közti fegyveres összeütközésre. Ennek egyik csúcspontját a június 5-i incidens jelentette, amikor Aidid fegyveresei a fővárosban 25 pakisztáni békefenntartót mészároltak le, akik épp egy lefegyverzési akcióban vettek részt.<sup>16</sup> Ezzel lényegében nyílt hadiállapot állt be Aidid és az ENSZ között, és Mogadishu utcáin rendszeressé váltak a kéksisakosok és a somáli milíciák közti összecsapások.

### **Olasz szerepvállalás Szomáliában**

Olaszország, mint korábbi gyarmattartó, komoly szerepet játszott azokban az erőfeszítésekben, amelyek során a külföld igyekezett kiegyezésre bírni a különféle somáli érdekcsoportokat. Róma jó viszonyt ápolt az 1991-ben megbuktatott diktátorral, Siad Barréval, és a végsőkig támogatta a tábornokot, tartva attól, hogy Barre távozásával az ország anarchiába süllyed – ami be is következett. Olaszország az egyik utolsó ország volt, amely a polgárháború miatt bezáratta mogadishui nagykövetségét.<sup>17</sup> Még ebben az évben az *Operation Ippocampo* keretében az olasz elit 9. ejtőernyős-rohamezred katonái bevetésre kerültek Szomáliában és Etiópiában, ahonnan hazájuk és más nyugati államok diplomatáit menekítették ki.<sup>18</sup> Róma az elsők között ajánlotta fel haderejét a UNITAF támogatására. A 3 500 fős olasz kontingens – az *Italfor Ibis* – a UNITAF egyik legerősebb csapatteste volt. Az olasz alakulatokat a páncélozott harcjárművek, illetve páncélozott szállító harcjárművek mellett harckocsikkal – 20 db M-60-as harckocsival –,<sup>19</sup> valamint szállító- és harci helikopterekkel is megerősítették.<sup>20</sup> A művelet során a „Folgore” ejtőernyős dandár és a „Legnano” gépesített dandár rotációban biztosította az *Italfor Ibis* gerincét, amelyet haditengerészeti és légi egységek, illetve az „Ariete” páncélosdandár kötelékei egészítették ki. A második világháború óta ez volt az olasz hadsereg első nagyszabású, összhaderőnemi művelete külföldön.<sup>21</sup>

Róma a UNITAF befejeződésekor szeretne volna elérni, hogy a UNOSOM II olasz irányítás alá kerüljön. Az egykori gyarmatosítók, akik a függetlenség után is szoros kapcsolatot tartottak fenn Szomáliával, jól ismerték az ország belső viszonyait, a bonyolult klánkapcsolatokat és azok dinamikáját, illetve a politikai elitet. Éppen ezért nem lelkesedtek, amikor a misszió török parancsnokság alá került, sőt egyes források szerint kicsit meg is sértődtek.<sup>22</sup> A helyismeret mellett talán ebben is gyökerezett, hogy a jelentős részvétel ellenére az olaszok nem értettek

„Olaszország, mint korábbi gyarmattartó, komoly szerepet játszott azokban az erőfeszítésekben, amelyek során a külföld igyekezett kiegyezésre bírni a különféle somáli érdekcsoportokat.”

egyét a UNOSOM II szerintük túl erős mandátumával, és a konfliktus tárgyalásos megoldását szorgalmazták.<sup>23</sup> Azonban jóval többről volt itt szó, mint a nemzetek közti vetélkedésről: az egyes országok valóban meglehetősen eltérő koncepciók szerint közelítettek a válsághoz. A misszióban résztvevő „agresszívabb” nemzetek – az amerikaiak, a belgák, a franciák – túl puhának találták az olaszok hozzáállását. Egy évvel az egész világot lenyűgöző Öböl-háborús győzelem után egyes fővárosokban nem tudták elhinni, hogy a győztes nyugati seregek (egyres amerikai kötelékek Szaúdból érkeztek Szomáliába) ne tudnák rákényszeríteni akarataikat a szervezetlen szomáli milíciákra (amelyekből csak a fővárosban 15 állomásozott, laza szövetségben egymással). Az olaszok azonban óvatosabbak voltak. Pontosan érzékelték, hogy itt – szemben a *Sivatagi Viharral* – egy állam alatti konfliktust kell megoldaniuk, és nem jól látható reguláris hadsereg ellen, hanem a lakosság körében elvegyülő, a támogatásukat élvező fegyveres gerillákkal kell majd felvenniük a harcot. Róma ismerte a szomálik hagyományosan erős öntudatát, idegengyűlöletét és egalitarizmusát. Ugyanakkor egykori gyarmattartóként azzal is tisztában volt, hogy a béketeremtésben az állam helyett sokkal inkább a klánok prominens vezetőire, a szomáli társadalom hagyományos erős embereire kell támaszkodnia. Márpedig ebben a párbeszédben a fegyverek szerepe csak másodlagos lehet – Szomáliában nem lehet kikényszeríteni a békét, ha ahhoz a társadalom nem járul hozzá. Csak ebben a kontextusban értelmezhető az a kritika is, amely szerint az *Italfor* túl szoros kapcsolatot tartott fenn Aididdal.<sup>24</sup> A szomáliai politikai dinamikákat nem lehetett leírni a nyugati politológia eszközeivel. Bármennyire ellenszenves is volt sokak szemében Aidid viselkedése, az olaszok úgy gondolták, az ő beleegyezése nélkül sohasem lesz béke Szomáliában. Éppen ezért az *Italfor* végig igyekezett fenntartani a misszió pártatlan jellegét, még akkor is, amikor az ENSZ hivatalos körözést adott ki Aidid ellen, és sohasem szakította meg a kapcsolatot a hadúrral.<sup>25</sup>



< Ez az idős szomáli az olaszok oldalán harcolt a II. világháborúban. A UNOSOM II alatt ismét szolgálatra jelentkezett, és az olasz nagykövetség épületének őrzésében vett részt. Forrás: [www.raffaeleciriello.com](http://www.raffaeleciriello.com)

Az *Italfor* fő feladatául az ún. *Via Imperial* biztosítását kapta. Az olasz gyarmati időkben, Etiópia megszállása után épült földút jelentette Szomália legfontosabb észak-dél irányú közlekedési ütőerét, amely Beledweynén áthaladva egészen Addisz Abebaig nyúlt, illetve észak felé haladva összekötötte Galkayót, Garowét, Buraót, Berberát és Hargeisát. Az *Italfor* fő feladata az út biztosítása és nyitva tartása lett, illetve a szükséges javítási, helyreállítási munkák elvégzése. A *Via Imperial* ugyanis nélkülözhetetlen volt annak érdekében, hogy a segélyszállítmányok elérjék a vidéki területeket is. Az olaszok egyik fő bázisa a Mogadishutól 25 kilométerre északra fekvő Balad lett. Az *Italfor* elsősorban a *Via Imperial* Mogadishu-Balad-Jowhar közti szakaszán járőrözött.<sup>26</sup> Az olaszok számára komoly biztonsági kihívást jelentett, hogy a *Via Imperial* a főváros olyan körzetein haladt keresztül, amelyek lakossága szimpatizált Mohamed Farah Aididdal.<sup>27</sup>

### A térsztyagári csata

1993 nyarán a legégetőbb kérdés továbbra is a szomáli milíciák lefegyverzése volt. Az ENSZ-erők erre újabb és újabb kísérleteket tettek, a pakisztáni katonák lemeszárlása után azonban a külföldi kontingensek egyre kisebb lelkesedéssel vágtak bele ezekbe az akciókba.

Az olasz alakulatok reputációja viszonylag jó volt a szomálik körében,<sup>28</sup> ugyanakkor megfelelő nehézfegyverzettel rendelkeztek, így a UNOSOM II főparancsnoka, a török Cevik Bir altábornagy egyre többször sürgette az *Italfort*, hogy nagyobb erőikkel vegyen részt a lefegyverzésben. Az olasz erők parancsnoka, Bruno Loi dandártábornok végül hozzájárult egy komolyabb művelethez.

1993. július 2-ának hajnalán az olasz erők két oszlopa elindult, hogy egy átfogó művelet keretében átfésülje Észak-Mogadishu Haliwa körzetét. Az akció hivatalos célja titkos fegyverraktárak felkutatása volt, de egyes híresztelések szerint valójában Aidid elfogásának szándéka állt a művelet hátterében.<sup>29</sup>

Az *Italfor* komoly erőket vonultatott fel a *Kangaroo 12* névre elkeresztelt akció sikeréhez.<sup>30</sup> A műveletben összesen 550 olasz katona, illetve közel 400 szomáli rendőr került bevetésre.<sup>31</sup> A gyalogság páncélvédettségerő 35 páncélozott szállító harcjármű – VCC-1-esek, Fiat 6614-esek – gondoskodott. A két oszlop tűzerejét jelentősen megnövelte a 7 db M-60-as harckocsi, illetve a 105 mm-es löveggel felszerelt 8 db B1 Centauro páncélozott harcjármű. A légi támogatásról egy Mangusta A-129-es és egy Agusta AB-205-ös helikopter gondoskodott.<sup>32</sup> Mindezek erejét azonban jelentősen csökkentette, hogy Loi dandártábornok az akció során – elkerülendő a civil veszteségeket – nem adott engedélyt a nehézfegyverzet használatára, így a harckocsik és a páncélozott járművek csak a páncéltest jelentette fizikai védelemmel, illetve a fedélzeti géppuskákkal kapcsolódhattak be a küzdelembe.<sup>33</sup>

A bázisaikat hajnali 5:00-kor elhagyó erők két oldalról közelítették meg Haliwa körzetet. Az *Alfa* csoport délkeletről, a régi mogadishui kikötőnél álló tábora felől haladt a *Via Imperialon*, míg a *Bravo* csoport a baladi bázist elhagyva észak felől közeledett, áthaladva az ún. *Checkpoint Pastán*. Bár erről semmi sem állítható bizonyosan, a szomálik nagy valószínűséggel nem sokkal az akció kezdete előtt már



^ A műveleti terület. A kép közepén fölül, túlnyúlva a kereten, a Via Imperial bal oldalán kivehető az egykori térsztagyár szürke épülettömbje. Forrás: [www.youtube.com](http://www.youtube.com)

értésültek a küszöbön álló műveletről. Ez megmutatkozott abban a szervezettségben, ahogyan a délelőtt folyamán felvették a harcot az olasz erőkkel, illetve a szomáli rendőrök magatartásában, akik a küzdelem kitörése előtt egyik pillanatról a másikra hagyták magukra az ENSZ-békefenntartókat.<sup>34</sup>

A művelet kezdetén, valamikor fél hat után a szomáli rendőrök hangosbemondókon felhívták az átvizsgálendő terület – nagyjából 1000 x 600 m – lakóinak a figyelmét, hogy működjenek együtt a nemzetközi erőkkel, maradjanak a házaikban, és ne tanúsítsanak ellenállást. Ezt követően a békefenntartók megkezdték a körzet házról házra való átkutatását. Az utcán a felhívás ellenére egyre több szomáli gyülekezett, de kezdetben nem fejtettek ki ellenállást, érdeklődve szemlélték az olaszok tevékenységét. A kéksisasok letartóztattak néhány személyt, akiknél rejtegetett gépkarabélyokat vagy más fegyvereket találtak, de komolyabb lerakatot nem fedeztek fel.

A fordulat fél nyolc tájékán következett be, amikor az olaszok arra lettek figyelmesek, hogy a szomáli rendőrök visszavonulnak a területről. Ezzel egyidejűleg az addig békés tömeg hirtelen kövekkel kezdte el dobálni a békefenntartókat, és hozáláttak, hogy barikádokat emeljenek. Ez komoly aggodalommal töltötte el az olasz tiszteket, mert a *Via Imperial* lezárásával – figyelembe véve a város szűk sikátorait – alakulataik nagyon könnyen egérfogóba kerülhettek. Aidid csapatai rendszeresen alkalmazták azt a taktikát, hogy barikádok emelésével lényegében állóharcra kényszerítették az ENSZ-erőket, így a szomáli milíciák az általuk kiválasztott helyre csoportosíthatják fegyvereseiket. A keskeny utcákban – köszönhetően a civileket védő, a bevetési szabályokat érintő korlátozásoknak, illetve a rossz látási viszonyoknak – nem érvényesült a kéksisasok technikai fölénye, ugyanakkor a közelharcban

a szomálik kézi páncéltörő fegyverek – elsősorban RPG-k – és orvlövészek alkalmazásával súlyos veszteségeket okozhattak a békefenntartóknak. Nyolc óra tájékán eldőrdültek az első lövések a tömeg oldalán felvonuló milicisták részéről, és várható volt, hogy a város más körzeteiből újabb csapatok vannak beérkezőben. 9:00 órára a helyzet tarthatatlanná vált: az olaszokat a járműveikhez szegezte a szomálik tüze, a házak további átkutatása lehetetlenné vált. Mivel a tömeg tele volt nőekkel és gyerekekkel, a kéksisakosok nem vállalkozhattak a harc felvételére és a művelet folytatásának kiterjesztésére, ezért Loi dandártábornok kiadta az utasítást a visszavonulásra. Az *Alfa* és a *Bravo* csapat erői visszazálltak járműveikre, és megindultak bázisaik felé.

A helyzet ezt követően meglehetősen zavarosan alakult. A dél felé haladó *Alfa* csoport komoly ellenállásba ütközött, és helyzete kritikusra fordult, ezért erősítést kellett kérnie a *Bravo* oszloptól. A *Bravo* csoport elsősorban páncélozott járműveit küldte vissza társai megsegítésére. Ez a hadmozdulat lett az olaszok veszte: az *Alfa* csoport ugyanis hamarosan utat tört magának dél felé, és első járművei már csaknem visszaértek az öreg kikötőnél levő táborukhoz, amikor a *Bravo* csapat helyzete katasztrófálisra fordult. 9:30-kor ugyanis pár száz méterre délre a *Via Imperial* és az *Október 21-e* utak kereszteződésénél fekvő *Cheikpoint Pastától* a kéksisakosok egy frissen emelt barikádba botlottak a főúton. A szomálik a környező mellékutakat is letorlaszolták. Az egyik olasz VCC-1-es megpróbálta áttörni az építményt, amikor is egy RPG-7-es eltalálta. A járműben tartózkodó Pasquale Baccaro tizedes, a 186. „Folgore” ejtőernyős ezred katonája halálosan, két másik társa pedig súlyosan megsebesült.<sup>35</sup> A menetoszlop elakadt, a szomálik koncentrált tüzében egyre több olasz katona sebesült meg. A békefenntartóknak végül sikerült áttörniük a torlaszt, de Aidid milíciái hamarosan ismét föltartóztatták őket. Így a szerepek megfordultak: immáron a *Bravo* oszlopnak volt szüksége erősítésre, hogy kiverkedje magát a káoszról. Az *Alfa* csapat segélykonvoja hamarosan elindult, hogy kimenekítse bajba jutott társait a *Via Imperial*ről. Mivel ez sem bizonyult elegendőnek, 11:15-kor Loi tábornok újabb erősítéseket küldött a csata színhelyére. A súlyos sebesültek kimentésére érkezett helikopter a szomálik tüzében nem tudott leszállni, így a sérülteket egy páncélozott járművel vitték el egy nyugodtabb területre, ahonnan már megoldható volt a légi evakuálás.<sup>36</sup>

11:30-kor az *Október 21-e* út felől érkező olasz alakulatok hátba támadták a *Bravo* oszlopot földhöz szögező milíciákat, ami átmeneti enyhülést hozott a kéksisakosok számára. Az olaszok soraik rendezése során kísérletet tettek arra, hogy ismét átvegyék a kezdeményezést, és stabilizálják helyzetüket, ám erőfeszítéseik nem jártak sikerrel. A szomálikhoz további harcosok csatlakoztak, akik újult erővel támadták a békefenntartókat. A felkelők tüze eltalálta az egyik helikoptert, amely kénytelen volt visszatérni a bázisra.<sup>37</sup> A *Kangaroo 12* művelet katonái ekkorra már a pusztá túlélésükért harcoltak. Stefano Paolicchi törzsőrmester, a 9. ejtőernyős rohamezred katonája akkor kapott halálos lövést, amikor sebesült bajtársait igyekezett biztos helyre vinni. Andrea Millevoi hadnaggyal, a *Lancieri di Montebello* ezred egyik Centauro páncélozott járművének parancsnokával egy orvlövész végzett, miközben a tiszt a



12,7 mm-es toronygéppuskával igyekezett megtisztítani az utat az egyik, a *Bravo* oszlop felmentésére siető alakulat előtt.<sup>38</sup>

Az olaszok számára óriási kihívást jelentett, hogy nem használhatták ki rendelkezésre álló tüzerejüket. A szomálik kényesen ügyeltek arra, hogy a civil lakosságot – amely statisztált ehhez – élő pajzsként tolják előre fegyvereseik előtt. A milíciák parancsnokai tudták, hogy a kéksisakosok nem lőhetik halomra a nőket és gyerekeket, ugyanakkor egy-egy áldozat bemutatásával igazolhatták saját híveik és a külföld előtt az ENSZ-misszió „embertelenségét” és „megszálló jellegét”. Mindezek miatt az M-60-as harckocsik és a helikopterek lényegében tétlenül nézték végig a gyalogság lemeszárlását. Az olasz alakulatok csak két esetben szegték meg a parancsot: az egyik esetben az egyik M-60-as harckocsi lövegével szétlőtt egy konténert, amely mögül a milíciák halálos tűzzel árasztották el a menetoszlopot, és amelyet a könnyebb gyalogsági fegyverekkel és géppuskákkal nem tudtak leküzdeni. A másik esetben a Mangusta A-129-es helikopter egy irányított páncéltörő rakétával megsemmisített egy Iveco VM 90-es gépjárművet, amely a szomálik kezére került.<sup>39</sup> Leszámítva ezt a két lövést, az olaszoknak kézfegyverekkel, géppuskákkal és kézi-gránátokkal kellett utat törniük maguknak a támaszpontjaik felé.<sup>40</sup> Hadtörténeti érdekesség, hogy ismereteink szerint a *Kangaroo 12* volt az egyetlen olyan akció az *Italfor Ibis* történetében, amikor a műveletben felvonultatott M-60-as harckocsik, illetve harci helikopterek valamelyike használta nehézfegyverzetét.<sup>41</sup>

Fél egy fele újabb olasz alakulatok érkeztek a helyszínre, amelyek koncentrált tüze átmenetileg meggyengítette a felkelőket. A helyzetet kihasználva Loi tábornok parancsot adott az ellenségtől való elszakadásra és a teljes visszavonulásra. Hogy elkerüljék a további veszteségeket, a kéksisakosok kiürítették a *Checkpoint Pastát*,



Pasquale Baccaro tizedes holttesté egy M-60-as harckocsin.  
Forrás: [www.militaryphotos.net](http://www.militaryphotos.net)



amelyet csak nagy áldozatok árán tudtak volna megtartani.<sup>42</sup> Az olaszok a három halott mellett 26 – más adatok szerint 36 – sebesültet vesztek a küzdelemben. Bár az olaszokat megrázta a második világháború óta ütközetben első ízben elszenvedett veszteség, összességében szerencsések voltak, hogy ennyivel megúszták az ügyet. Sőt, talán többről is volt itt szó, mint szerencséről: valószínűleg az olasz katonák és parancsnokaik hozzáértése is közrejátszott abban, hogy nem vesztek több halottat. A szomáli áldozatok számát az olaszok 200 halottra becsülték, de a legújabb kutatások Aidid erői részéről 67 halottal és 103 sebesülttel számolnak.<sup>43</sup> Valójában egyik szám sem támasztható alá megfelelően, és nehéz megmondani, ebből mennyit tettek ki a civil áldozatok.

### A csata után

A *Battaglia del Pastificio* komoly lélektani hatással járt az *Italfor Ibis* erőire. A második világháború óta ez volt az első olyan eset, hogy az olasz hadsereg harci műveletben katonákat veszített.<sup>44</sup> Az olasz erők számára látszólag azért is volt megalázó a vereség, mert az *Italfor* hagyományosan kiegyensúlyozott kapcsolatot ápolt a szomáli frakciókkal, és lehetőség szerint távol tartotta magát az ENSZ egyre inkább embervadászattá fajuló válságkezelési koncepciójától. Loi dandártábornok és Cevik Bir altábornagy, a UNOSOM II parancsnoka között sosem volt zökkenőmentes a viszony. Loi nem értett egyet az ENSZ Róma szerint túlterjeszkedett mandátumával, és nem hitt abban, hogy erőszakkal kikényszeríthetik a békét Szomáliában.<sup>45</sup> Bár egyes katonái talán árulásnak vélték a részéről, hogy nem adott tűzparancsot a harcokosoknak és a helikoptereknek, Loi inkább felvállalta, hogy elveszítsen néhány katonát, mintsem hogy a nehézfegyverek alkalmazásával a szűk utcákon olyan károkat okozzon a lakosság számára, amellyel végleg maga ellen fordítja azt.<sup>46</sup>

Az olasz hozzáállást jól jellemezte az egy héttel későbbi hadművelet. Július 9-én maga Bruno Loi vezette vissza katonáit Észak-Mogadishuba, hogy visszafoglalják a *Checkpoint Pastát*. A hadműveletet az olasz titkosszolgálat közvetítésével komoly politikai egyeztetés előzte meg. Ennek során az olaszok tárgyaltak Ibrahim Liq Ligato-val, a szomáli nemzetgyűlés korábbi elnökével, illetve Isse Mohamed Siaddal, Aidid egyik vezető politikai tanácsadójával. A két politikus más, a szomáli társadalomban hagyományosan kulcsszerepet játszó klánvezetővel (*elder*, „vén”) együtt csatlakozott az olasz menetoszlophoz. Az elrettentés érdekében a csoport élén M-60-as harcokosok haladtak, a békés szándék jeleként oldalra fordított toronnyal, míg a levegőben harci helikopterek köröztek. Loi tábornok – valószínűleg hangsúlyozva a vállalkozás olasz jellegét, szemben a hagyományos UNOSOM-os megközelítéssel – az olasz alakulatok vörös barettsapkáját viselte. A *Via Imperialon* még látszottak az egy héttel korábbi harcok nyomai, a kiégett járművek, a golyónyomok a falakon. Loi mindezek ellenére a páncélozott járműből kiszállva, magabiztosan vezette csapatait. Az utca hamarosan megtelt szomálikkal, akik – csakúgy, mint egy héttel korábban – ökölnyi kövekkel kezdték dobálni a békefenntartókat. Ekkor azonban hangosbemondókon megszólaltak a menetoszlopot kísérő szomáli politikusok és klánvezetők, akik együttműködésre szólították fel híveiket. A tömeg magatartása néhány per-



< A visszafoglalt Checkpoint Pasta.  
Forrás: www.raffaeleciriello.com

cen belül gyökeresen megváltozott, és agresszió helyett örömjongással fogadták a kéksisakosok érkezését. Az olasz erők pár órán belül ismét megerősítették pozícióikat a *Checkpoint Pastánál*, így a kulcsfontosságú *Via Imperial* újra a UNOSOM II ellenőrzése alá került.<sup>47</sup> Az ENSZ főparancsnokság részéről ugyanakkor az akció komoly kritikákban részesült, mivel az az akkor már első számú közellenségnek számító Aididot támogató politikusok és klánvezetők bevonásával történt. Bir altábornagy jobban preferálta volna, ha az olaszok fegyveres erővel szerzik vissza az ellenőrzőpontot. Az ENSZ azzal is megvádolta az olaszokat, hogy csak a maguk érdekeit nézik, lefizették a szomálikat, és elárulták a UNOSOM II-t. Ezt az olaszok következetesen tagadták.<sup>48</sup> Az ENSZ-főparancsnokság és az *Italfor* közti koncepcionális viták vége az lett, hogy az olasz kontingens kivonult Mogadishuból, és teljes erejét a Balad környéki területek és Hiiran tartomány biztosítására fordította.<sup>49</sup>

Az olasz szerepvállalás tehát tovább folytatódott Szomáliában. Róma azonban nem tudta érdemben befolyásolni az események folyását. Az amerikai különleges erők akciói – amelyek az október 3-4-i mogadishui csatában tetőztek –, az ENSZ hajthatatlansága és Aidid kompromisszumképtelensége aláásták a UNOSOM II sikerét. Az *Italfor* erői – amelyeket a 3 500 fős létszámról fokozatosan 2 300-ra csökkentettek – más nyugati szereplőkhöz hasonlóan az amerikaiakkal egy időben, 1994. március 21-én távoztak az országból. Bár a UNOSOM II még – korlátozott mandátummal – egy évig az országban maradt, a nyugati komponens távozásával a misszió minden lehetőségét elvesztette a helyzet megnyugtató rendezésére.<sup>50</sup> Róma komoly árat fizetett a szomáliai vállalkozásért. A békeművelet másfél éve alatt 11 olasz katona, egy nővér és két újságíró vesztette életét, és több mint száz katona sebesült meg súlyosan.<sup>51</sup> Ez azt jelenti, hogy a UNOSOM II során az olasz hadsereg arányaiban nagyobb veszteségeket szenvedett el (16 hónap alatt 11 elesett katona, havi 0,687 elesett katona), mint az ISAF alatt Afganisztánban (96 hónap alatt 52 halott, havi 0,54 elesett katona).<sup>52</sup>

### **Záró gondolatok – megvásárolt béke vagy a járható út?**

Az olaszok számára a *Battaglia del Pastificio* legalább akkora traumát jelentett, mint az amerikaiaknak a *Black Hawk Down*. Hasonlóan Egyesült Államokbeli társaikhoz, az olaszok is készítették egy filmet az incidensről. Andrea Bettinetti 2007-es,

52 perces dokumentumfilmje részletesen foglalkozik az olasz beavatkozás és az ütközet körülményeivel. A filmben Loi tábornok mellett megszólal több más olasz tiszt és egy egykori szomáli parancsnok is.<sup>53</sup>

Az előzőekben már részletesen foglalkoztunk az olaszoknak az ENSZ általános megközelítésétől alapjaiban eltérő hozzáállásával a műveletet illetően. Mint láttuk, az olaszok azzal érveltek, hogy fegyverrel nem lehet békét hozni Szomáliába, és egyedül a tárgyalások vezethetnek eredményre. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg az olasz magatartás következményeiről sem: azzal, hogy az olaszok nem álltak ki egyértelműen Aidid ellen, gyengítették a UNOSOM II egységét, és széles manőverezési teret adtak a szomáli frakcióknak. Ráadásul az ENSZ korábban számos esélyt adott Aididnak és a hozzá hasonló haduraknak arra, hogy bizonyítsák kompromisszumkészségüket, ők azonban többször is felrúgták a megállapodásokat. A UNITAF – bár szintén békekikényszerítő művelet volt – viszonylagos stabilitást hozott az országba, ám a robusztus amerikai kontingens távozása után a szomálik ismét a fegyverekhez nyúltak. A megfelelő elrettentő erő távozásával a milíciák egyre bátrabban támadták meg a kéksisakosokat, akik egyre erőszakosabb reakciókkal válaszoltak, így nyár közepére lényegében korlátlan háború dúlt az ENSZ és Aidid hívei között. Egyes nyugati államok arroganciája csak tovább mélyítette a felek közti bizalmi válságot.

Nem feledkezhetünk meg azokról a vádakról sem, amelyek az olaszok meglehetősen kétes – bár megingathatatlanul nem bizonyított – üzelmeire hívták fel a figyelmet. A Szomáliát is megjárta Linda Polman szerint az olaszok komoly védelmi pénzt fizettek a szomáli milíciáknak, hogy azok ne támadják meg bázisaikat. Ennek a későbbiekben súlyos következményei lettek: állítólag amikor az olaszok egyik ellenőrzőpontjukat átadták a nigériai erőknek, az afrikai békefenntartókat azonnal súlyos támadás érte a pénzüik elmaradása miatt feldühödött szomálik részéről. Az akcióban hét kéksisakos vesztette életét.<sup>54</sup> Az ügy súlyát növeli, hogy hasonló esetre Afganisztánban is sor került, ahol a vádak szerint az olaszok a táliboktól szintén védelmi pénzt fizetésével vásárolták meg a biztonságot, és miután átadták posztjukat, tíz francia katona vesztette életét egy rajtaütésben.<sup>55</sup> A dolgot mindazonáltal nem szabad túldimenzionálnunk: akár történtek kifizetések, akár nem, Olaszország mindkét műveletben jelentős veszteségeket szenvedett, és úgy tűnik, összességében nem ez határozta meg a misszióban játszott szerepüket. A július 2-án indított akció megmutatta, hogy az olaszok hajlandóak áldozatokat is vállalni a válságkezelés sikeréért. A szomálik heves ellenállását utólag többen azzal magyarázták, hogy az *Italfor* fellépése egy olyan értékes célpontot veszélyeztetett, amelyet Aidid nem hagyhatott elveszni. Ez lehetett egy nagy fegyverraktár vagy maga a fővezér.<sup>56</sup> Ez esetben persze felmerül a kérdés, hogy a *Kangaroo 12* során nem kellett-e volna az olaszoknak mégis minden erőt bevetniük a siker érdekében, még a nehézfegyvereket is. Bár a megoldás kézenfekvő lenne, csekély az esély rá, hogy egy nagy fegyverraktár elfoglalása, netán Aidid elfogása önmagában véget vetett volna a szomáli válságnak.

A UNOSOM II során az olaszok egy olyan pozíciót vettek fel, amely valószínűleg ugyanolyan messze volt a konfliktus megoldásának lehetőségétől, mint az agresszív

vabb megközelítés. A résztvevő országok eltérő érdekei, valójában korlátozott elkötelezettsége a rendezés iránt, valamint a szomáli hadurak kompromisszum-képtelensége eleve bukásra ítélte a beavatkozást. Csaknem két évtized és egy újabb nagyszabású nemzetközi művelet, az AMISOM kellett ahhoz, hogy 2012-ben Szomália ismét visszatérjen a nemzetközi közösségbe, és az átmeneti kormányzatok után 21 év elteltével ismét megválaszthassa elnökét és parlamentjét. ☀

*(Ezúton szeretném megköszönni Kiss Veronikának az olasz nyelvű források lefordításában nyújtott önzetlen segítségét.)*

## Jegyzetek

- 1 Bowden, Mark (1999): *Black Hawk Down: A Story of Modern War*. Berkeley: Atlantic Monthly Press. A kötet magyarul az Atheneum Kiadó gondozásában jelent meg *A Mogadishu-ügy* címmel, 2000-ben.
- 2 *Black Hawk Down* <http://www.imdb.com/title/tt0265086/>. Megtekintve: 2013.04.20.
- 3 Ld. erről: Rutherford, Ken (2008): *Humanitarianism Under Fire. The US and the UN Intervention in Somalia*. Sterling: Kumarian Press
- 4 Sulyok Gábor (2004): *A humanitárius intervenció elméletet és gyakorlata*. Budapest: Gondolat. p. 283.
- 5 Somalia – UNOSOM II. Facts and figures. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html>. Megtekintve: 2013.04.22.
- 6 The battle of Checkpoint Pasta, was fought by the Italians in Mogadishu in Somalia 2009. <http://virtualglobetrotting.com/map/check-point-pasta-2-7-1993-mogadishu/>. Megtekintve: 2013.04.22.; Italian ” Black Hawk Down” Somalia, Mogadisho 2005. <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?57527-Italian-quot-Black-Hawk-Down-quot-Somalia-Mogadisho>. Megtekintve: 2013.04.22.
- 7 Cirafici, John L. (1995): *Airhead Operations Where AMC Delivers*. Alabama: Air University Press. p. 27.; Hegedűs Kata (2005): „Tizenhárom év anarchia: Szomália a hidegháború után”. *Külgügyi Szemle*. Vol. 4., No. 1–2. pp. 37–61., 56.
- 8 Somalia – UNOSOM I. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>. Megtekintve: 2013.04.22.
- 9 Hegedűs, 2005: 37–61.; 57.
- 10 Somalia – UNOSOM I.
- 11 Sulyok, 2004: 281.
- 12 Uo: 282.
- 13 United Nations Operation in Somalia II. Operation Backgrounder 1997. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2b.htm>. Megtekintve: 2013.04.29.
- 14 „Ibis” – Somalia 2011. <http://www.esercito.difesa.it/en-US/Activity/MissionsAbroad/Missionscarried/Pages/IbisSomalia.aspx?status=Conclusa>. Megtekintve: 2013.04.29.
- 15 The United States Army in Somalia 2006. <http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm#p15>. Megtekintve: 2013.04.29.; United Nations Operation in Somalia II. Operation Backgrounder 1997.
- 16 Sulyok, 2004: 282.
- 17 Polman, Linda (2006): *Nem tettünk semmit. Miért nem derül ki az igazság, mikor az ENSZ bevonul?* Budapest: Magyar Narancs – Atheneum. p. 57.
- 18 Italian Agencies. 9th Para-Assault Regiment. <http://beyondheroes2.zxq.net/italyagency.htm>. Megtekintve: 2013.04.29.
- 19 Ignazi, Piero, Giampiero Giacomello és Fabrizio Cotichia (2012): *Italian Military Operations Abroad: Just Don't Call It War*. Palgrave – Macmillan. <http://books.google.hu/books?id=E>

- HSOz6RxPlsC&pg=PT115&lpg=PT115&dq=battle+of+checkpoint+pasta&source=bl&ots=uAX-WNEq3Y&sig=k6d9v2gKIRRMHJdB1w0EAIGCmgk&hl=hu&sa=X&ei=FY6DUdiG GYjzPcaQgBg&ved=0CH0Q6AEwCQ. Megtekintve: 2013.05.03..
- 20 „Ibis” – Somalia 2011.
  - 21 Ignazi et al. 2012.
  - 22 Polman, 2006: 57.
  - 23 Ignazi et al. 2012.
  - 24 Uo.
  - 25 Uo.
  - 26 Ciriello, A. Raffaele (2002): Postcards From Hell. Italian Army in Somalia. <http://www.raffaeleciriello.com/site/pw/39italianarmyl.html>. Megtekintve: 2013.04.30.
  - 27 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 28 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008. <http://www.youtube.com/watch?v=LOt2PdK7AyY>. Megtekintve: 2013.04.30.; Ciriello, A. Raffaele 2002.
  - 29 The battle of Checkpoint Pasta, was fought by the Italians in Mogadishu in Somalia 2009.; The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 30 The battle of Checkpoint Pasta, was fought by the Italians in Mogadishu in Somalia 2009.
  - 31 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 32 Uo.; The battle of Checkpoint Pasta, was fought by the Italians in Mogadishu in Somalia 2009.
  - 33 Ciriello, 2002.
  - 34 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 35 The battle of Checkpoint Pasta, was fought by the Italians in Mogadishu in Somalia 2009.
  - 36 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 37 Uo.
  - 38 The battle of Checkpoint Pasta, was fought by the Italians in Mogadishu in Somalia 2009.
  - 39 Uo. Együttal ez volt a Mangusta helikopterek első harci körülmények között végrehajtott fegyverhasználata. Ignazi et al., 2012.
  - 40 Italian “Black Hawk Down” Somalia, Mogadisho 2005.
  - 41 The battle of Checkpoint Pasta, was fought by the Italians in Mogadishu in Somalia 2009.; Italian “Black Hawk Down” Somalia, Mogadisho 2005.
  - 42 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 43 Uo.
  - 44 Ciriello, 2002.
  - 45 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 46 Uo.
  - 47 Ciriello, 2002.
  - 48 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 49 Ignazi et al., 2012.; The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.
  - 50 „Ibis” – Somalia 2011.
  - 51 Ignazi et al., 2012.
  - 52 I morti italiani in Afghanistan 2012. [http://www.corriere.it/esteri/12\\_ottobre\\_25/scheda-vittime-italiane-in-afghanistan\\_85da976a-1ecd-11e2-83ec-606b68a0023b.shtml](http://www.corriere.it/esteri/12_ottobre_25/scheda-vittime-italiane-in-afghanistan_85da976a-1ecd-11e2-83ec-606b68a0023b.shtml). Megtekintve: 2013.05.03.
  - 53 Checkpoint Pasta 2007. <http://www.cinemaitaliano.info/checkpointpasta>. Megtekintve: 2013.05.03.
  - 54 Polman, 2006: 58.
  - 55 Italy paid Taliban not to attack its troops: Wikileaks 2011. <http://www.indianexpress.com/news/italy-paid-taliban-not-to-attack-its-troops-wikileaks/831163/>. Megtekintve: 2013.05.03.
  - 56 The History Channel – Check Point Pasta, Somalia – 1993. 2008.

## English Abstract

### **Black Hawk Down a la Italia - The Battaglia del Pastificio**

The UN interventions in Somalia between 1992–95 for many people automatically mean the US contribution to the stabilization efforts of the country and the famous Black Hawk Down incident, which led to the UN pullout from the Horn of Africa. However, not only American troops gave their blood for peace and stability in Somalia, but also the former colonial power, Italy also sent a significant force to the UN mission with tanks, armoured cars and attack helicopters. Italfor Ibis played a significant role to collect weapons and control Via Imperial and Northern Mogadishu. The Italian contingent followed a completely different approach to the mission as the US or the UN, and they stressed upon the political solution in the crisis instead of the use of massive military force, which caused continuous tension between Italfor and the UN. In June 1993, because of the pressure of the UN and the Americans, Italfor could not avoid the massive military operation any longer, and that led to fierce fights and the first lethal casualties of the Italian Army in combat since WWII. In my paper I explore the background of the Battle of Checkpoint Pasta, show the fights in detail and examine the effects of the operation.

A szerzőről

PhD hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

About the Author

PhD Student

Faculty of Humanities, ELTE



[marsaiviktor@yahoo.com](mailto:marsaiviktor@yahoo.com)

Hamarosan megjelenik!

---

[www.publikon.hu](http://www.publikon.hu)

**Marsai Viktor – Hettyey András**

# **SZOMÁLIA**

**ÁLLAMI ÖSSZEOMLÁS ÉS KONSZOLIDÁCIÓS KÍSÉRLETEK  
AFRIKA SZARVÁN**